

עוד יותר מן הציונים-הכלליים. המפלגה היחידה שהיתה קרובה לביגוריון היתה תנועת החרות, ואותה שגא בביגוריון יותר מכל. לכן יצא בביגוריון לחופשה בלתי-מגבלת. אולי יקרה כי עצם האיום בפרישה יטיל מורא ופחד בלב השרים האחרים, וכי אלה ייאצו להיכנע לסחיה זו ולקבל את שלטונו הבלעדי בענייני חוץ ובסחון.

ערייתו של משה דיין

8.8.53: ארבעה חיילים ישראליים נהרגים ליד הגבול הירדני. תנמול ישראלית.

17.8.53: השאה הפרסי נמלט מארצו.

18.8.53: בכפרים ירדניים שונים לאורך הגבול נהרסים בתים ונהרגים תושבים. בפעולת הצבא הפרסי מפיל את הממשלה הלאומנית של מוצאקה, ומחזיר את שלטון השאה.

20.8.53: השולטאן של מארוקו מודח עליידי השלטון הצרפתי, בעזרת סוכנים מקומיים. הירדנים מחזירים את גופותיהם של חמישה מטיילים ישראליים, שנהרגו בדרכם לפטר. כ-20 פליטים נהרגים בהתקפת אש ישראלית על מחנה פליטים ברצועת-עזה.

3.9.53: ספינה יהונית בשם פארנון, נעצרה בפורט סעיד בדרכה מחיפה לאלית, כשהיא מובילה מיטען של אספאלט. (כעבור ימים מעטים שוחררה הספינה יחד עם מיטענה, והדבר נתקבל כצעד המאפשר לחברה ימית תקינה בין אילת וחיפה).

12.9.53: נשיא מצרים, מוחמד נגיב, מבקר בבית-כנסת יהודי ומסר ליהודי מצריים את ברכתו לראש-השנה.

17.9.53: לונדון מודיעה כי יש סיכויים להסכם קרוב עם מצרים בעניין פינוי תעלת סואץ.

בעוד שבממשלה לא תמך איש בקו הביגוריוני, מלבד פנחס לבון וגולדה מאיר, החלה מתקבצת סביב המנהיג הקשיש, בן ה-67, חבורה של נאמנים אישיים. הכוכב הראשי שהחל דורך בשמיים הביגוריוניים היה משה דיין. במלחמת הש"ח לא הצטיין האלוף הצעיר במיוחד, לא כמג"ד ולא כמפקד איזור ירושלים. שדה, דיין, אלון, אבידן ותיכטר אחרים האפילו עליו. אולם עתה התחיל בביגוריון לראות בו מישענת

קביה: ההרוגים שזיעזעו את דעת הקהל

עיקרית. תואר הרמטכ"ל היה בידי מרדכי מקלף, חייל מיקצועי שקט ואחראי, שלמד בצבא הבריטי שאין לתת למשרד-הבטחון להתערב בעניינים צבאיים משמייים. אולם דיין כבר הגיע לדרגת ראש-אגף המטה-הכללי, היה החייל מספר 2 של צה"ל, והיועץ מספר 1 של שר-הבטחון בחופשה.

דיין דגל באסכולה של "זבנג וגמרגו". בעיניו היה גם בביגוריון הססן מדי. הוא היה בטוח כי הערבים לא יסכימו לעולם לשלום עם ישראל, וכי שלום זה — אילו הושג — היה אסון לאומי. לדעת דיין היה שלום כזה מביא להתפרקות המתח האומי ולהתנתקות המדינה. על כן דגל דיין במלחמה. בדאג האמרשילד ראה "שליח הצביעות המתחסרת", כפי שהת' בטא פעם על קברו של חבר. הוא חשב את עצמו לדיפלומאט מוכשר יותר ממה שרת, אותו שגא מקריבל, ועל כן היה מוכן לנהל את מדיניות המדינה לבדו, מאחורי הקלעים. בלידת בריחה היה מוכן לכפות את הקו שלו על הממשלה, להעמידה בפני עובדות מוגמרות. תוכניתו היתה פשוטה בתכלית: להביא במתכחן להחרפה קיצונית של המצב הבטחוני, לסכסך בין הערבים לבין מעצמות המערב, ולחטל את הכוח הערבי במלחמה.

לא פחות חשוב היה אהוד אבריאלי. הלה דגל בהקמת דיקטטורה של בביגוריון, בעזרת הצבא. הוא יעץ לביגוריון לפרוש מכל תפקידיו, לחכות עד שהעם יקרא לו בחורה — ואז לסלק בכוח את כל העסקנים החותקים. יועצים אחרים טענו בביגוריון היו טוי קולק, ראובן שילוח ושמעון פרס, שהגיע זמן קצר לפני כן לדרגת מנהל משרד-הבטחון. אז עדיין לא ראו בו כוח פוליטי, אלא בעיקר סוחר-נשק מצליח.

כל אלה הפצירו בביגוריון שלא להיכנע, אלא לטהר את צמרת המדינה ממתנגדיו, כתנאי מוקדם להכנת המערכה המכרעת נגד הערבים. בסופו של דבר שוב לא היה ברור אם הדיקטטורה במדינה היתה דרושה למלחמה בערבים, או אם המלחמה בערבים היתה דרושה לכינון הדיקטטורה של בביגוריון ונערי-חצרו. על הדברים היו משולבים, עד ללא כל אפשרות להפריד ביניהם.

השלישיה האקטיביסטית

21.9.53: כתבים ישראליים מודיעים כי משלוח הנשק האמריקאיים לערבים עומדים בראש הדאגות של הסגרירות הישראלית בווינגטון. אבא אבן נפגש בעניין זה עם דאלס.

28.9.53: מושג הסכם בין הבריטים והמצרים בכל הפרטים. פרט לאחד — אילו מדים ילבשו 4000 הטכנאים הבריטיים שיושארו בבסיסי איזור התעלה.

5.10.53: מועצת המהפכה המצרית מקיימת ישיבה גלגא השתתפות הגנרל נגיב. עבד אל-נאצר תתמנה לראש-הממשלה בפועל, ושניים מחסידיו מצורפים לממשלה.

6.10.53: פורץ משבר בשיחות הבריטיות-מצריות. נמסר כי הגנרל נגיב "חולה".

13.10.53: נפוצות שמועות ראשונות על כוונתו של בביגוריון לצאת לחופשה לזמן ארוך. שוחות קאחיר מגיעות למבוי סתום.

13.10.53: אשה ושני ילדים נרצחים בכפר יהוד, בנסיבות מיסטוריות. העתונות מוסרת כי המעשה בוצע ביוק מסתנים שבאו מירדן.

15.10.53: בשעה 4 אחרי-הצהריים מותקף הכפר הירדני קיביה. התוקפים הורגים כ-50 גברים, נשים וילדים, ומפוצצים 40 בתים. קידיעה מזעזעת את העולם.

16.10.53: עתוני ישראל מודיעים על פעולת קיביה. באותו יום מודיע הארץ שקיימות סברות על רצונו של בביגוריון לפרוש מתפקידו. גרמה לכן "הישרותו במיעוט בממשלה בבעייה חשובה, כשגם חבריו הצביעו נגדו, והחרפת הבעייה הערבית".

17.10.53: ממלא-מקום שר-הבטחון, פנחס לבון, מכחיש כאילו עומד בביגוריון לפרוש מתפקידו. לדבריו זה "נסיון שקוף של יריבי מפא"י לנצל עניין רציף לצורכי מלחמת במפא"י".

18.10.53: ראש-הממשלה חוזר מחופשתו, באין הכרעה על מעמדו העתידי. פנחס לבון נשאר ממלא-מקום שר-הבטחון. בשדה-בוקר מוקם צירף שבדי. ממשלת ארצות-הברית משתפת רשמית בצער קורבנות קיביה ותובעת כי האחראים לפעולה יועמדו לדין.

19.10.53: אלוף משה דיין נשלב במסוס לניו-יורק כדי לייקע למשלחת הישראלית באו"ם בעניין קיביה. ממשלת ארצות-הברית מודיעה על הפסקת מתן הסיוע הכספי לישראל עד אשר תפסיק ישראל את העבודה להטיית אפיס הירדן.

21.10.53: בריטניה ומצרים מודיעות רשמית על כשלון השיחות בעניין פינוי תעלת-סואץ.

28.10.53: הנשיא איזנהואר מודיע רשמית על כשלון השיחות בעניין פינוי תעלת-סואץ. התחייבה להפסיק את העבודה בערוץ הירדן.

3.11.53: פרישתו הקרובה של בביגוריון מאושרת רשמית. מרדכי אורן נידון ל-15 שנות מאסר.

23.11.53: הוועדה המדינית של מפא"י החליטה, פה-אחד, להמליץ על לבון כמועמד לתפקיד שר-הבטחון.

24.11.53: מועצת הבטחון מגנה את ישראל על פעולת קיביה.

6.12.53: משה דיין, 38, נכנס לתפקידו כרמטכ"ל צה"ל. במקום מרדכי מקלף. בביגוריון מודיע רשמית על התפטרותו ויוצא מיד לחופשה. משה שרת תתמנה לממלא-מקום ראש-הממשלה, ופנחס לבון מוסיף לכהן כממלא-מקום שר-הבטחון. עד להקמת הממשלה החדשה (בה יכהנו בתפקידים אלה בזכות עצמם).

לא במקרה היה טכס החלפת נס הרמטכ"ל המעשה הרשמי האחרון של בביגוריון, ערב פרישתו. דיין היה ידוע כאיביו בנפש של ראש-הממשלה החדש. בחוף-לארץ זיהו אותו בפירוש עם קו פעולת קיביה.

הפרשנים הזרים גם שמו לב לרמזים שנכללו בנאומו של משה שרת בכנסת, מיום ה-30.11.53: "חובתי לציין לפני הכנסת כי ההתקפה על קיביה, על שפתי-ההר הרב שהיה בה, גרמה זעזוע חריף בדעת-הקהל העולמית, ועוררה בחוגים שונים ורחבים רגשות של התמרמרות, זעם, תימהון, אכזבה וצער כלפי מדינת-ישראל. ההתקוממות המוסרית הכנה נגד מעשה קיביה, אשר את חומרתה קשה להגזים... מכאן הסיקו הפרשנים הזרים כי פעולת קיביה, בצורה שבוצעה, לא היתה על דעת ממשלת-ישראל ולא אושרה על-ידיה מראש. הניגוד בין שרת ודיין היה ברור לכל.

למעשה השאיר בביגוריון את העמדה הקובעת בממשלה — הנחלת מערכת הבטחון — בידי שלישיה שהיתה מורכבת ממה שדין כרמטכ"ל, פנחס לבון כשר-הבטחון ושמעון פרס כמנהל משרד-הבטחון. הוא היה בטוח כי שלישיה זו מייצגת את הקו שלו, ותמשיך לפעול בהשראתו, תוך מגע הדוק עימו.

על אמונו בפנחס לבון חזר בישיבת מרכז מפא"י, בו אושרה סופית מועמדותו של לבון לתפקיד שר-הבטחון, ומועמדות שרת לראשות-הממשלה. בישיבה זאת אמר ראש-הממשלה שהוא "מצטרף למעשה, וציין כי זה רגע חשוב בחיי תנועת העבודה".

אם היה ספק ביחס לדעותיו האקטיביסטיות הקיצוניות של לבון, הרי בא לבון עצמו ופיזר אותן חודש לפני כן, ב-30.10.53, שבועיים אחרי פעולת קיביה, בנאום שנשא בתעידת איתוח הקבוצות והקיבוצים.

"שיטת שביחת הנשק", הכריז לבון, "בה אנו חיים זה כחמש שנים, מושתתת על כחנות זדון מצד ארצות-ערב לפתוח נגדנו במלחמת-השמדה סוטאלית ברגע שיהיו מוכנים לכך, ועד אז להחלישנו על-ידי הסגר והקמת-דם בלתי-פוסקת". הוא תבע להחליף מיד את שביחת-הנשק בהסכמי-שלום של קבע. היה ברור כי כחנתו להשיג זאת בדרך של אולטי-מאטום ולחץ צבאי.

ישראל ראתה — וממשיכה לראות — את עצמה כחלק בלתי-נפרד של העולם החופשי, הוסיף ממלא-מקום שר-הבטחון, אולם המערב, ישראל רוצה להשתלב בו, מתנכר לה. "המייבחה הנוכחי נובע מהתפתחות יסודית ביותר במדיניות ממשלת ארצות-הברית לרעת ישראל, אשר מזמן הרגשנו אותה... עתה התגבשה לנקודת-משבר".

כהוכחה לכך סיפר לבון סוד מביקורו של דאלס בישראל. "אישיות אמריקאית, שביקרה בישראל, הודיעה כשסיפרו לה על תוכנית המדינה להעלות תוך עשר השנים הבאות 3-4 מיליון יהודים".

כיום, ב-1961, אנו יודעים כי תוכנית זו — להגדיל את אוכלוסיית הארץ עד שנת 1963 עד כדי חמישה מיליון! — היתה אוטופיה מטורפת. אולם אפילו היתה מציאותית — לשם מה היה צורך להשמיץ אותה באוני העולם ולהבהיל את הערבים, שראו בה איום בהתפשטות מוויינת של ישראל?

כך נשאר ההתנה האקטיביסטי בעל השלטון המעשי במדינה. באמצעות שליטתו על מערכת-הבטחון היה בכוחו לכוון לכוח במידה רבה את מדיניות המדינה כולה. לרוב לא ביקש אישור ממשלתי למעשה, או שהשיג אישור פורמאלי לתוכנית אשר בוצעו לאחר מכן בצורה הרבה יותר חריפה ורבת-עוצמה.

בראשית ההיכוח על הפרשה, לפני חצי שנה, האשימו דוברי פרס את לבון כי נתן אישור לפעולות-תגמול בלתי-נוצות, כדי לשחד בדרך זו את ראשי הצבא ולקנות את לבס. לבון הכחיש טענה זו. אולם עצם העובדה שמרדכי-הבטחון דאג, וכלו להשמיץ טענה כזו נגד שר-הבטחון דאג, מלמדת הרבה על מצב-הרוח אשר שרר ב-1954 בצמרת משרד-הבטחון, ובייחוד על צמרת צה"ל.

הפיקוד המעשי נשאה, כמובן, בידי דויד בביגוריון. הוא ישב בשדה-בוקר, קיבל ידיחה שוטף, ונתבקש לחתת את דעתו על כל מיפנה עקרוני. אי אפשר היה לבצע כל פעולה חשובה שהיא בלי הסכמתו. מתחתיו שלט הטריאומהיראט דיין-לבון-פרס. הוא היה קשור בכמה וכמה אישים, בעמדות שונות, שהיתה להם השפעה ניכרת מאחורי הקלעים.

אחד מאלה היה ראש אגף-המודיעין של או, אלוף-משנה בנימין גיבלי. מובן שכל מדינה מודרנית קובעת את קו הפעולה שלה על-פי האינפורמציה ההסתובקת לה. האנשים החולשים על מקורות-האינפורמציה קובעים, על כן, במידה רבה את החלטות הממשלה. מצב זה חמור שבקצתים כאשר המדובר באינפורמציה על הנעשה בארצות-אויב. כל החלטה ממשלתית כלפי ארצות-ערב תלויה בהערכות של כהנות ארצות-ערב וכשר-הביצוע שלהן. מכאן חשיבותו של ראש אמ"ן.

איש חשוב אחר במחנה זה היה ראובן שילוח המנות. שילוח שירת תחילה כראש מנגנון-החושף של בביגוריון. לאחר מכן הועבר לתפקיד של ציר בהשינגטון. היתה לו עמדת-מפתח לגבי כל העניינים בהם מצטלבים ענייני מנגנון-החושף עם ענייני מדיניות-החוץ, בייחוד כלפי אמריקה. מאחורי גבו של אבא אבן (ואולי בהסכמתו) קיים מגע הדוק ביותר עם בביגוריון, אבריאלי, דיין ואחרים.

לאיש פיקח כמו לוי אשכול היה ברור כי במצב כזה אין לראש-הממשלה הרשמי כל שליטה מעשית על ניהול העניינים החשובים. על כן טירב באדיבות לקבל על עצמו את תפקיד ראש-הממשלה, כאשר הוצע לו תפקיד זה על-ידי בביגוריון. רק שרת היהיר, הנוטה

* העולם הזה היה הגורם הישראלי היחיד שהסתייג מיד, ובפה מלא, מפעולת קיביה. כעבור ימים מעטים הותקפו אורי אבנרי ושלום כהן אחרי חצות בפתח המערכת על-ידי קבוצה מאורגנת, ונגרמו להם סברים ביניים וזעזוע-מוח. אבנרי העיד לאחר מכן שבסבועה כי ההתנפלות בוצעה על-ידי אנשים שהשתתפו בפעולת קיביה.